

2. Єрмоленко С., Мацько Л. Навчально-виховна концепція вивчення української (державної) мови. *Дивослово*. 1994. №7. С. 29–31.

3. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / Колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: А.Г. Галетова, С.О. Караман, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, І.П. Лопушинський: Підручник для студентів-філологів. К.: Ленвіт, 2000. 264 с.

4. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.

5. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори в 5 томах. Т. 3. К.: Радянська школа, 1977. 350 с.

СПЕЦИФІКА СЮЖЕТНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІРИЧНОГО ТВОРУ

Пабат М. А.

доцент кафедри іноземних мов

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янука

м. Рівне, Україна

Сюжет – це форма образного розгортання тієї життєвої ситуації, що становить тематичну основу твору. Задана тематичною основою твору, життєва ситуація сюжетно може бути представлена двома основними способами. По-перше – у вигляді події (подієвого перебігу основних етапів її розгортання). Такий тип сюжету можна назвати фабульним (оскільки він концентрує увагу на подієвих перипетіях історії, що є предметом розповіді) або об'єктивованим (оскільки увага привертається до самої події, а не до особистості чи оцінок її з боку розповідача) типом. Фабульний або об'єктивований тип сюжету притаманний у першу чергу епічним та драматичним творам, але може мати місце і в ліриці. Щоправда, тут його фабульність (подієвість) буде значною мірою ослаблена, оскільки лірика, в силу своїх родових особливостей, спрямована переважно на відтворення емоційно-суб'єктивних вражень від предмета розповіді, а не на фіксацію пов'язаних із ним подієвих перипетій (В. Сосюра «На розі» – емоційна рефлексія з приводу загибелі під колесами трамвая касирки, в яку закоханий ліричний герой твору).

Характерним для лірики є другий – безфабульний або суб'єктивований тип сюжету, в якому задана тематичною основою твору життєва ситуація розгортається не через подієвий перебіг, а шляхом фіксації пов'язаних із нею суб'єктивних вражень. Сума цих вражень, як правило,

подається від особи ліричного героя твору і концентрує увагу або на певних предметних ознаках зображуваного (М. Зеров «У травні» – фіксація предметних вражень, що їх навіює прихід весни), або на їх ціннісних оцінках та узагальненнях (І. Жиленко «А місто наше старесеньке...» – констатація життєвих негараздів міського життя): «Внутрішнім рушійним імпульсом справжньої лірики, ядром її семантичної структури є мить осягнення ліричним героєм /.../ того або іншого явища або події, що складають певну віху в поетичній біографії. Ліричний вірш – як тематично, так і своєю побудовою – відображає при цьому особливий, максимально напружений стан ліричного героя, який ми називаємо «станом ліричної концентрації» і який вже по самій своїй природі, «за визначенням», не може бути довготривалим» [3, с. 6].

Виокремлення різних типів сюжетів, що характеризують художню специфіку побудови ліричних творів, звісно, не виключає й можливості комбінації та поєднання в межах одного твору ознак того або того типу сюжетної побудови.

Сюжетно-тематична площина передбачає також розгляд сюжету ліричного твору як комплексу, чи точніше – системи мотивів, через які розгортається його тематична основа.

Існує чимало визначень мотиву. В широкий термінологічний обіг ця категорія потрапила ще в XIX ст., після появи фундаментальних праць О. Веселовського, який, зокрема, визначав мотив як важливий конструктивний елемент сюжетної побудови художнього твору. О. Веселовський визначав сюжет як «тему, яка вбирає до себе різні життєві ситуації – мотиви», вказував, що «сюжети – це складні схеми, образність яких узагальнює відомі факти людського життя та психіки в змінюваних формах побутової дійсності» [2, с. 305, 302].

Позицію О. Веселовського підтримав у 1923 р. видатний український історик і теоретик літератури О. Білецький: «У чистій ліриці... є лише мотиви», а «мотив – звичайне речення висловлювального характеру» [1, с.342, 332].

Саме в 20-ті роки в літературознавчій науці ствердився тематичний підхід до вивчення категорії мотиву. Виокремлюючи в структурі сюжету твору його складові елементи – епізоди, Б. Томашевський констатував: «Епізоди діляться на ще більш дрібні частини, які описують окремі дії, події або речі. Теми таких неподільних частин твору називаються мотивами» [4, с.71].

Відомий сучасний теоретик літератури В. Халієв визначає мотив як «компонент творів, що має особливу значимість (семантичну насиченість). Він активно взаємодіє з темою та концепцією (ідеєю) твору, але не тотожний їм. /.../ Мотив так або інакше локалізований у творі, але при цьому може бути виявлений у найрізноманітніших формах. Він може поставати як окреме слово або словосполучення, що повторюється і

варіюється, або як щось, що позначається за допомогою різних лексичних одиниць, або виступати у вигляді заголовку чи епіграфа, або залишатись прихованим, перебувати у підтексті. Образно кажучи, можна стверджувати, що сферу мотивів складають ланки твору, відмічені внутрішнім, невидимим курсивом, який потрібно відчуті і розпізнати уважному читачу та літературознавцю-аналітику» [5, с.172].

Узагальнюючи наведені та інші численні визначення, мотив можна визначити як такий тематичний компонент твору, який відображає певну, відображену у творі життєву ситуацію або якісь її атрибути, і слугує автору основою для її образно-сміислової інтерпретації в сюжеті його твору.

З одного боку, мотив вказує на такі, відображені в даному творі життєві ситуації, об'єкти або їх ознаки, які можуть повторюватись і в інших творах того ж або інших авторів. З іншого боку, семантичний потенціал, що його реалізує мотив у того або іншого автора, кожен раз по-новому інтерпретуватиме певну життєву ситуацію, виявляючи в ній ті індивідуально-сміслові відтінки, які визначені особливостями ідейно-естетичного мислення письменника та тими конкретними художніми завданнями, які він ставить у творі.

Мотиви в ліричному творі до певної міри виконують ту ж функцію, що перебіг подій – у творі епічному. Комплекс мотивів, виявлених у тому або іншому ліричному творі, як правило, віддзеркалює, розгортає і поглиблює той основний мотив, який формує собою тематичну основу твору.

Література:

1. Білецький О. Теорія літератури. Білецький О. Зібрання праць у 5-ти т. Київ: Наукова думка, 1966. Т.3. С.255-489.
2. Веселовский А. Н. Историческая поэтика. Москва: Высшая школа, 1989. 404 с.
3. Сильман Т. И. Заметки о лирике. Ленинград: Советский писатель. Ленинградское отделение, 1977. 223 с.
4. Томашевский Б. В. Теория литературы. Поэтика. Москва: Аспект-пресс, 1996. 333 с.
5. Хализев В. Е. Теория литературы: [Учебник для вузов]. Москва: Высшая школа, 1999. 397 с.